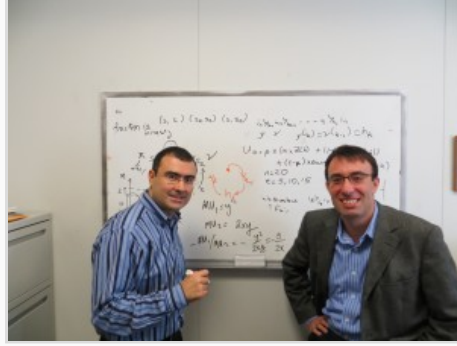

Serbest Siyasa Söyleşileri – VI: Tayfun Sönmez ve M. Utku Ünver

İktisat alanında 2012 Nobel ödülü kaynakların dağılımı ve piyasa eşleştirme çalışmalarından ötürü Alvin E. Roth ile Lloyd S. Shapley'e verildi. Ödülün belkemiğini oluşturan çalışmalar ise Türkiyeli genç akademisyenler Tayfun Sönmez ve M. Utku Ünver'e aitti. Dahası, bu çalışmaların önemli bir bölümü Sönmez ve Ünver Türkiye'deyken hazırlanmıştı. Olasılıkla Batı'ya karşı aşâğılık kompleksimizin bir ürünü olarak Batı'yla ilintili en eften püften başarılarımızı birinci haber yapmaya can atan basınıımız, her nedense Sönmez ve Ünver'in başarısını göz ucuyla fark etmek dışında fazlaca önemsemedi.

Her şey bir yana, Sönmez ve Ünver'in 'piyasa eşleştirme' alanındaki çalışmaları zamanında dikkate alınsa olasılıkla Türkiye'de organ yetersizliği nedeniyle daha az insan can verecek, birçok handicap içeren üniversite sınavları görece daha eşitlikçi bir konuma gelebilecekti. Olmadı. Ne siyasi/bilimsel iktidarları ellerinde tutanlar, ne de onların huk deycisi basın bu konuda da üç maymundan ötesini oynamadı.

Tayfun Sönmez ve **Utku Ünver**'in çalışmaları yalnızca anamalcı (kapitalist) iktisat için değil, toplumcu (sosyalist) iktisat tasarımı ve kooperatif kuramları için de zihin açıcı öneriler sunuyor. Kendilerini Türkiye kamuoyuna daha fazla tanıtmak amacıyla bir söyleşi gerçekleştirmeyi borç bildik...

Oyun Teorisi'nin ne olduğunu herkesin anlayabileceği biçimde kısaca açıklayabilir misiniz. Bir de, kooperatif oyun teorisi ile kooperatif olmayan oyun teorisi arasındaki fark esasen nedir?

Utku Ünver: Birden çok oyuncunun bulunduğu ve oyuncuların elde ettikleri kazanımların sadece kendi kararlarına değil aynı zamanda diğer oyuncuların kararlarına bağlı olduğu ekolojik, ekonomik, matematiksel, politik, sosyal ve benzeri durumlara işbirliksiz (kooperatif olmayan) oyun denir. İşbirliksiz oyun teorisi bu tür oyunları, oyun esnasında oyuncuların diğer oyuncular hakkındaki bilgilerine göre modelleme ve değişik çözüm (denge) konseptleri tanımlama ile uğraşan matematik ve mikroekonomin alt alanına verilen addır.

Bir işbirlikli oyun ise koalisyon da denilen değişik oyuncuların bir araya gelmesinden oluşan grupların yukarıda belirtilen durumlardaki ortak kazanımlarının belirtilmesi ile tanımlanır. İşbirliksiz oyundan daha soyut olup, karar verme aşamaları ve mekanizmaları belirtilmez tanımda. İşbirlikli oyun teorisi de bu oyunların sonucunda nasıl koalisyonların ortaya çıkabileceğini ve kazanımların nasıl bölüşülebileceğini inceler.

Genelde işbirlikli oyun teorisinin çok oyunculu durumlarda nasıl hareket edeceğinin değişik kriterlere göre en "güzel" sonucu getirebileceğini bulmada büyük faydası varken, işbirliksiz oyun teorisi ise kendi kazanımı odaklı bireylerin bu sonuçlara ne kadar yaklaşp yaklaşamayacaklarını tahmin etmekte faydalıdır. O nedenle bu iki oyun tanımı arasında kopmaz bir bağ bulunmaktadır. **John Nash**'e atfedilen "Nash programı" böyleli

durumlardaki şu tip bağları araştırır: Kendi kazanımı odaklı oyuncuların bulunduğu bir ortamda nasıl bir işbirliksiz oyun tasarlanmalıdır ki bu oyunun dengeleri işbirlikli oyun teorisinin öngördüğü bu "güzel" sonuçları versin. Buradan çıkan ve daha önce Nobel verilen "mekanizma tasarımı" konusu (**Hurwicz, Maskin, Myerson**) ve 2012 Nobel'i'nde söz konusu edilen "piyasa tasarımı" teorik olarak gelişen Nash programına başka amaçlar da ekleyerek ve işbirlikli oyunlarla sınırlı kalmayarak giderek iyi sonuçları olan işbirliksiz oyun tasarımının pratiğe dönüşmesi ile ilgili.

2012 Nobel'ini alan Shapley'in ve Roth'un ve dolayısıyla sizlerin çalışmalarını ve bu çalışmaların toplumsal yararını yine herkesin anlayabileceği biçimde kısaca açıklayabilir misiniz?

Menü

[Hakkımızda](#)
[İletişim](#)

Kategori

[Basın](#)
[Dünya](#)
[Edebiyat](#)
[Gelir Dağılımı](#)
[Genel](#)
[Mizah](#)
[Siyasal İktisat](#)
[Söyleşi](#)
[Türkiye](#)
[Yoksulluk](#)

Ara

Aranacak kelime...

E-Bülten

E-Posta Adresiniz:

E-Posta adresinizi yazın...

Üye Ol

En Çok Okunanlar

[Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm*](#)

['Çağımızın Bir Kahramanı' ya da Engin Ardic İçin Bir Güzelleme](#)

[Hey Avrupa Birliği, benimle yönetişir misin?](#)

[Kapat Gözlerini Kimse Görmesin, Sabancı'nın 'Ayışığı'nı Özel Mülk Yaptığını Kimse Bilmesin...](#)

[İş Bankası-Şişecam-BASİSEN-CHP-AKP: Emekçiye Karşı Muktedirin Koalisyonu](#)

Arşivler

Ay Seçin

Sosyal Ağ

Utku Ünver / Tayfun Sönmez: Lloyd Shapley'e işbirlikli oyunlar ve özellikle eşleştirme teorisine yaptığı kuramsal katkılar, Alvin Roth'a da bu prensipleri kullanarak piyasa tasarımı alanını başlatması ve geliştirmesindeki rolü sebebiyle Nobel ödülü verildi.

"Daha sonra 1974'te de Shapley ve Scarf'ın yazdığı makale ile paranın kullanılmadığı ve özel mülkiyet hakkının olduğu ortamlarda ev, araba gibi bölünmez malların nasıl takas edilebileceğinin temelleri atıldı. Bu makalede David Gale'e atfettikleri "en iyi takas çevrimleri" algoritması ile istikrarlı tahsisatın bulunabileceğini gösterdiler."

Lloyd Shapley işbirlikli oyun teorisine en çok katkıda bulunan bilim insanı. İşbirlikli oyunlardaki istikrarlı sonuçları tanımlayan kişi. Bu tanım daha sonra standart hâle gelip en önemli çözüm kümesi olarak literatürde kullanılmış. Nash programı da zaten bu sonuçlara erişebilen işbirlikli oyunlar bulma olarak özetlenebilir. Daha sonra 1962'de (2008 yılında vefat eden) David Gale ile beraber eşleştirme teorisinin temelini atıyor. Bir eşleştirme (işbirlikli) oyunu genelde kadın – erkek gibi (bir bütünün iki farklı yarısını yansıtmaya açısından güzel bir örnek) iki küme üzerinden tanımlanıyor. Her bireyin diğer partner kümesi üzerinde tercihleri bulunuyor. Bu tercihlere göre erkekler ve kadınları birbirleri ile nasıl eşleştirebiliriz bunu tanımlıyor. Bu durumdaki istikrarlı eşleşmede birbirlerini eşlerine tercih eden herhangi bir kadın ve erkek ikilisi ya da tek kalmak isteyen bir birey bulunmuyor. Gale-Shapley her eşleştirme oyununda en az bir istikrarlı eşleşme olduğunu buluyorlar ve bunlardan bir (ya da iki) tanesine erişmekte kullanılacak daha sonra tüm iki-tarafli eşleştirme teorisinin temelini teşkil edecek "ertelemeli kabul" adını verdikleri bir algoritma buluyorlar.

Daha sonra 1974'te de Shapley ve Scarf'ın yazdığı makale ile paranın kullanılmadığı ve özel mülkiyet hakkının olduğu ortamlarda ev, araba gibi bölünmez malların nasıl takas edilebileceğinin temelleri atıldı. Bu makalede David Gale'e atfettikleri "en iyi takas çevrimleri" algoritması ile istikrarlı tahsisatın bulunabileceğini gösterdiler. 1984'te Alvin Roth pratikte ABD'de tıp doktorlarının hastanelerdeki staj ve uzman hekimlik programlarına yerleştirilmesinde 1952'den beri kullanılan algoritmanın "ertelemeli kabul" algoritmasına denk sonuçlar verdiğini

gözlemledi. Daha sonra bu konuda başka gözlemlerde de bulunarak "istikrarlı" sonuç bulan iki-tarafli eşleştirme algoritmalarının kullanımının devam ettiğini ve istikrarsız algoritmaların genelde terk edildiğini göstererek "piyasa tasarımı" olarak adlandırabileceğimiz alanın temellerini attı. Yani teorikte iyi çalışan mekanizmaların pratikte de uygulanabilirliğini göstermiş oldu. Benim de 2001 ve 2005'te basılan ve doktora esnasında yazdığım çalışmalarım bu konularda idi: istikrarlı ve istikrarsız mekanizmaları birbirinden ayıran başka ne tür özellikler var ve bu ikinci tür mekanizmaların piyasalarda bazı durumlarda kullanımı.

Bu piyasaların en büyük özelliği paranın ve fiyat mekanizmasının temel alış-veriş aracı olmaması (örneğin tüm doktorlar ilk işlerinde hemen hemen sabit ücret alıyorlar) fakat bireylerin partnerleri üzerindeki tercihlerinin en önemli eşleştirme kriteri olması. Öyle olunca alışlagelmiş fiyat mekanizması ve merkezî olmayan tahsisat bu tür piyasalarda kullanılmayıp denge yerine kaos ortamı yaratıyor.

Tayfun Sönmez 1999'da Michel Balinski ve 2003'te Atila Abdulkadiroğlu ile birlikte "ertelemeli kabul" algoritmasının nasıl iki tarafli yerleştirme dışında mal tahsisatında da kullanılabileceğini gösteren iki makale yayımladı. *İlki Türkiye'deki ÖSYM sisteminin sadece öğrencilerin okullar üzerinde tercihleri olan bir mal tahsisat piyasası olmasına rağmen, o zamanki adı ile ÖYS sınav puanlarını kullanarak "adil" dağıtım yapan bir sistem olduğunu gösterdi. Mal piyasalarındaki "adil" tahsisat ile iki tarafli eşleştirme piyasalarındaki "istikrarlı" eşleşmeler arasında bire bir ilişkiyi gösterdi.* Böyle olunca ÖSYM mekanizması "ertelemeli kabul" algoritmasına denk idi. Fakat ertelemeli kabul algoritmasının iki değişik türü var. Bunlardan ilki, öğrencileri adil şekilde yerleşebilecekleri en iyi bölüme yerleştirirken diğeri adil şekilde yerleştirilebilecekleri en kötü bölüme yerleştiriyor. Tayfun makalesinde ÖSYM'nin kullandığı metodun bunlardan ikincisine denk geldiğini gösterdi ve diğerrinin kullanılması gereğini belirtti.

Öğrencileri adil şekilde yerleştirilebilecekleri en iyi okullara yerleştiren metodu, Atila ile yazdıkları makalede ABD'deki ilk-orta-lise eğitimi yapan devlet okullarına yerleştirmede kullanmayı önerdiler. Aralarına Alvin Roth ve o zamanki öğrencisi Parag Pathak'ı da alarak Boston devlet okullarının bu metodu kabul etmesini sağladılar. Hemen hemen aynı dönemde New York devlet okulları yönetimi de, lise yerleşimi için Alvin Roth, Atila Abdulkadiroğlu ve Parag Pathak'ın yönlendirmesi ile benzer bir tasarımı kabul etti.

"İlki Türkiye'deki ÖSYM sisteminin sadece öğrencilerin okullar üzerinde tercihleri olan bir mal tahsisat piyasası olmasına rağmen, o zamanki adı ile ÖYS sınav puanlarını kullanarak "adil" dağıtım yapan bir sistem olduğunu gösterdi. Mal piyasalarındaki "adil" tahsisat ile iki tarafli eşleştirme piyasalarındaki "istikrarlı" eşleşmeler arasında bire bir ilişkiyi gösterdi."

2004'te ben, Tayfun ve Al Roth böbrek takası üzerine ilk makalemizi yayımladık. Organ nakline muhtaç böbrek hastalarını iki grupta incelemek mümkün. Kendilerine başta bulunmak isteyen yakınları olanlar ve böyle yakınları olmayıp ölü donörlerden böbrek almak için listede bekleyenler. Donör yakını olan hastaların

da yaklaşık %50'sinin yakınlarının böbrekleri kan ya da doku uyumsuzluğu nedeniyle nakledilemiyor. Bunlar da listede bekliyorlar. Böbrek takası, kendine uyumsuz donör yakını olan hasta-donor çiftleri arasında karşılıklı uyum durumunda takas yapılması esasına dayanıyor. Daha önce bahsettiğim Shapley-Scarf modeli ile bağlantıyı hemen görmüşsünüzdür diye umuyorum. Çünkü organların para ile alınıp satılması etik olarak doğru değil, o yüzden takas bu konuda üretilebilecek tek çözüm. Ayrıca bu model Atilla ve Tayfun'un 1999'da yazdığı bir makale ile çok alakalı. Burada geliştirdiğimiz algoritma da, Atilla ve Tayfun'un "en iyi takas çevrimleri" algoritması versiyonu ile Gale'in algoritmasından daha alakalı; biz buna "en iyi takas çevrimleri ve zincirleri" algoritması dedik. Fakat bu algoritma çeşitli kurumsal detaylar sebebiyle kullanılmadı böbrek takasında. Onun yerine daha sonraki 3 makalemizde pratikte kullanılacak metodlar önerdik, ABD'de o dönemde kurulan ilk üç ana böbrek takas merkezinden ikisinin kuruluşunu biz destekledik. Üçüncüsü de biz direkt olarak o merkez ile ilgilenmek de, bizim önerdiğimiz metodları kullandı. Daha sonra bu "zincir takas" konusu önem kazandı. Bu dönemde de ben ve Tayfun birbirleriyle uyumlu donör-hasta çiftlerinin de takasa kazandırılması konusunda iki-üç makale yazdık ve hâlâ yazıyoruz. Bunların da çok önemli pratik uygulamaları olacağını düşünüyoruz.

"Donör yakını olan hastaların da yaklaşık %50'sinin yakınlarının böbrekleri kan ya da doku uyumsuzluğu nedeniyle nakledilemiyor. Bunlar da listede bekliyorlar. Böbrek takası, kendine uyumsuz donör yakını olan hasta-donor çiftleri arasında karşılıklı uyum durumunda takas yapılması esasına dayanıyor."

Uzmanlaştığımız alan; böbrek takası, doktorların ve öğrencilerin optimal tahsisi gibi konuların yanı sıra başka hangi iktisadi, siyasal ve toplumsal konularda yol gösterici ve çözümleyici olabilir? Örnekler verebilir misiniz?

Utku Ünver: Paranın rolüyle ilgili bazı saptamalarım var. *Fiyat mekanizmasının en büyük rolü değerlerle, tercihlerle ilgili bilgiyi en basit yansıtan sistem olması.* Giderek karmaşıklaşan ekonomilerde o yüzden fiyat mekanizmasının yükselişini doğal karşılamak lazım. Fakat şimdi enformasyon teknolojisindeki gelişmeler ve mikro düzeyde kurumsallaşma, sizin de örneğini verdiğiniz gibi, çok zıt olmasa da alternatif bir kanal oluşturmada. O nedenle özellikle internet ortamında takas hizmeti veren web sitelerinde inanılmaz bir patlama yaşanıyor. Geçici yazlık ev takası başka bir örnek. Bunlar daha önce paranın ve finansal kurumların aracılık yaptığı eşleştirme görevini yapıyor. "İyilik takas" piyasaları buna örnek verilebilir: 'Sen benim için bir şey yap, ben de senin için bir şey yapayım.'

Gerçek anlamda paranın (ve dolayısıyla finans kuruluşlarının) aracılığını azaltıcı/ortadan kaldıracı ve verimi yüksek barter sistemlerinin (son on yılda Yunanistan'da ve bazı Güney Amerika ülkelerinde ilkeçil olarak gelişmeye başladığı gibi) mümkün olduğunu/olabileceğini düşünüyor musunuz?

Bunların ne boyutta genelleşeceğini zamanla göreceğiz. Paranın yerini tutmasa ve finansal kurumların işlevini azaltmasa da, direkt takas ekonomisi yönünde bir hareketlilik olduğu kesin. Bu gelişmeler yeni ticaret kanalları açarak ekonomik etkinliği arttırmakta. Parasal kredi alma ve para ile ticaret yapmak sonuçta belli bir maliyeti olan (faiz olsun, bu kurumlara erişim açısından olsun) bir metod. Takasın bundan daha iyi olduğu uygulamalar olduğu görüşüne katılıyorum. Bu tabii paranın el değiştirmesi ile ölçülen pek çok makroekonomik ölçütün (gayrisafi millî hasıla, vergilendirme) değişikliğe uğramasına neden olacak. *Yukarıdakilerden başka, bizim klasik örneklerimiz okullarda ders dağıtım, yurtlara-ofislere ihtiyaç sahiplerinin yerleştirilmesi, atamalarda kullanılacak rotasyon sistemleri, hayır kurumlarında hangi projelere fon ayrılması gerektiği, evlilik ve benzer ilişkiler için internet üzerinden çevrimiçi eşleştirme, vesaire.* Bunların bazıları ile ilgili hem benim, hem de Tayfun'un makaleleri bulunmakta.

"Fiyat mekanizmasının en büyük rolü değerlerle, tercihlerle ilgili bilgiyi en basit yansıtan sistem olması."

Tayfun Sönmez'in 1999'de Balinski ile yaptığı Türkiye'de öğrenci yerleştirme sistemine ilişkin çalışmada mevcut ÖSYM sistemine önerilen alternatifte öğrencilerin salt sınav başarılarına dayalı olarak daha adil bir sistemle yerleştirilebileceği gösterildi. Fakat Türkiye'deki ÖSYM tarzı sınavlarda asıl adaletsizlik 'ceteris paribus' kabul edilen parametrelerden (örneğin anadil Türkçe olmayan öğrencilerin Türkçe eğitim sisteminden geçmek ve Türkçe sınavlara girmek zorunda olması, örneğin gelir düzeyi düşük ailelerden gelen öğrencilerin gelir düzeyi yüksek öğrencilere göre çok daha kısıtlı ekonomik olanaklarla, yani eşitsiz koşullarda sınavlara hazırlanması, bazı öğrencilerin hem ağır beden emeği gerektiren işlerde çalışıp hem okumak zorunda olması, vb.) kaynaklanmakta. Bu durumun pozitif ayrımcılıkla iyileştirilebileceğine ve/veya bunun gereğine inanıyor musunuz?

Tayfun Sönmez: Aslında Balinski ile 1999'da yayımladığım makale ÖSYM sisteminin adaleti konusunda bir eleştiri yapıyor. Bilakis bu makale ÖSYM algoritmasının adaletli olduğunu fakat bunun dışındaki birçok konuda yetersiz olduğunu gösteriyor. Zira öğrencileri daha iyi bölümlere yerleştirecek alternatif bir algoritma mevcut; makale de bunu öneriyor. ÖSYM algoritmasının başka yetersizlikleri de var. Mesela öğrencilerin

tercihlerini değiştirip daha iyi tercihlerine girebilmesi, ve hatta sınav performansını dūřürüp yine daha iyi bölümlere girmesi mümkün. Önerdiğimiz algoritman bütün bu zorlukları giderdiği gibi, bu zorlukları gideren tek algoritma.

Türkiye'deki ÖSYM sisteminin modellenmesi ve düzeltilmesi üzerine yaptığım çalışmanın benim için çok ayrı bir önemi vardır, zira ben o çalışmayı her şeyden önce ülkeme hizmet amacıyla yapmıştım. Bu makale Journal of Economic Theory'de yayımlandı ve uzun süre pek ses getirmedii. Ben uzun yıllar ÖSYM'yi bu durumdan haberdar etmeye çalıştım fakat etkili olamadım. O dönemde kendi cebimden çok masraf yaptım ÖSYM algoritmasını değiştirebilmek için. Daha sonra aynı aksaklıkların çok daha büyük bir boyutunun ABD'de yaşandığını gördüm ve bu çalışmam (Abdulkadiroğlu ve Sonmez 2003) American Economic Review dergisinde yayımlandı. İşte bu ikinci çalışma çok daha fazla ses getirdi ve 2012

Ekonomi Nobel ödülünde (böbrek takası çalışmalarımızın yanında) ön plana

çıkan öğrenci yerleşimi reformlarına da önyak oldu. Bu aşamada ben Boston şehri ile irtibata geçip kendilerine sistemlerinin aksaklıklarını bildirdim ve düzeltilmesinde yardımcı olabileceğimi belirttim. Açıkçası ÖSYM ile olan başarısız tecrübem sebebiyle pek de ümitli olmadan böyle bir girişimim oldu. Kendileri 2003'ün Ekim'inde bana geri döndüler ve sunum yapmam için Boston'a davet ettiler. O aşamada ben Atıla Abdulkadiroğlu ve Al Roth'u da bu durumdan haberdar ettim ve Boston'da ortak hareket etmeye karar verdik. Al Roth, o esnada öğrencisi olan Parag Pathak'ı da ekibimize ekledi. Aynı dönemde New York öğrenci yerleşim sistemi de çöktü ve kendileri Alvin Roth'tan yardım istediler. Ben, biraz da Türkiye 'de çalışmam sebebiyle, o sürecin bir şekilde dışında kaldım. Bu iki reform devamında diğerlerini de getirdi ve bugüne geldik.

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME MERKEZİ

Başkanlık
Sayı: B.30.1.ÖSM.0.00.10.00/909-51606

26 Kasım 1997

Sayın Y. Dođ Dr. Tayfun Sonmez,
Department of Economics
University of Michigan
Ann Arbor, Michigan 48109-1220
USA

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÖSYS) Sisteminde kimi aksaklıklar bulunduğu gibi bu aksaklıkların çözüme yönelik öneriler getiren "A Tale of Two Mechanisms in Student Placement Problems" adlı makaleniz Merkezimize inelenmiştir. Bu incelemede,

1. Makalenizde önerilen modelin bilimsel olarak tutarlı olduğu ve akademik değer taşıdığı,
2. Bir yerleştirme problemi için kuramsal olarak minimum puan koşulunu sağlayan birden çok çözüm bulunabileceği, ÖSYS sisteminin bunlardan birini, makalede önerilen algoritmanın ise bir diğerini çözdüğü ve teorik olarak bu iki çözüm dışında başka çözümlerin de bulunabilmesi olasılığının olduğu,
3. Uygulama açısından bakıldığında, makalede önerilen algoritmanın ÖSYS'de kullanılması sonucunda kuramsal olarak çok uç noktalarda farklı bir sonuç verebileceği, ancak bu olasılığın son derece az olduğu,
4. Merkezimizde, makalede önerilen algoritma, simülasyon çalışmasıyla 1997 ÖSYS tıım aday kitlesi üzerinde uygulanarak yerleştirme yapıldığı, bu çalışmada elde edilen sonuç ile 1997 ÖSYS gerçek yerleştirme sonucu arasında herhangi bir fark bulunmadığı,
5. Bu bulgular ışığında, ÖSYS'de algoritma değişikliğine gidilmesinin uygun olmayacağı sonucuna varılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, çalışmanızın kuramsal olarak tutarlı olduğunu ve butip çalışmalarında her zaman işbirliği yapmaya açık olduğumuzu bildirir, başarılarınızın devamını dilerim.

Dr. Fethi Tokar
Başkan

ÖSYM, ANKARA Telefon: 304 46 90 - 264 46 80 (Fuar Hat) Faks: 206 43 90 Tılgın: ÖSYM

O dönemden sonra öğrenci yerleşim sistemleri üzerine birçok çalışma yapılarak önerdiğimiz sistemler sizin de üzerinde durduğunuz pozitif ayrımcılık tarzı uygulamaları da içerecek şekilde geliştirildi. Hem benim ve Utku'nun, hem de Haluk Ergin, Onur Kesten, İsa Hafalir, Bumin Yenmez, ve Aytek Erdil'in bu konuda önemli çalışmaları var.

Bu tarz pozitif ayrımcılık, bizim önerdiğimiz sistemlere rahatlıkla entegre edilebiliyor ve bu da şu anda aslında çok önemli bir araştırma alanı. Bizim, iktisadi tasarımcı olarak görevimiz, bu tip tasarımlar geliştirerek sosyal önemi olan problemlerin çözümüne katkıda bulunmak. Sistem bu tarz pozitif ayrımcılığı kabul etmeli mi, etmemeli mi toplumun üzerinde anlaşması gereken bir husus. Ben kişisel olarak bu tarz konularda tarafsız kalmayı, araştırmamın tarafsızlığını koruması açısından çok önemli buluyorum.

Bu konuda başka bir örnek, böbrekte olduğu gibi insan organlarının alınıp satılabileceği bir pazar oluşturulması konusunda. Böyle bir pazarın oluşturulmasını destekleyen gruplar var. Biz böbrek takası sistemlerini kurduğumuzda bu grupların haklılığı veya haksızlığı konusunda hiçbir tutum takınmadık. Fakat şu anda böyle

bir pazar için uygun bir ortam yok, ve bu durumda ne yapılabilir diye düşündük. Zira bu çabalarımız sonunda her yıl binlerce kişiye böbrek sağlıyor.

Bugüne kadar iktisat alanında Nobel ödülüne layık görülenlerin neredeyse tamamı, ekonominin kapitalist esaslara göre işlediği sistemler için geçerli olabilecek çalışmalar yapmışlardı. Halbuki 2012 Nobel'inin verildiği alan, yalnızca kapitalizm altında değil, kapitalizm-dışı sistemlerde de, örneğin sosyalist veya komünist bir sistemde de işe yarayabilecek katkıları bünyesinde barındırıyor. Bu görüşe katılıyor musunuz? Uzmanlaştığımız alanın, sosyalizmin geleceğini veya geleceğin sosyalizmini inşa etmeye yarayacak teorik/pratik araçları ve mekanizmaları içerdiğini düşünüyor musunuz? Öyle ise bunu biraz açıklayabilir misiniz?

Utku Ünver: Öncelikle şunu söyleyeyim. Bizim çalıştığımız alan ideolojiler üstü bilimsel prensiplere dayanan tahsisat prensipleri geliştiren bir alan. Hangi ideolojiye bağlı sistemler altında kullanılabilirdiği genelde çalışırken üzerinde düşünmediğim konular. Daha çok bu geliştirdiğimiz mekanizmalar eldeki "mikro" kapsamlı problemleri çözmede kullanılabilir mi, beni araştırma yaparken en çok ilgilendiren konu bu.

Peki bu mekanizmalar sosyalist ekonomik prensipleri uygulamada kullanılabilir mi? Buna yanıt vermek için bir-iki konuda birkaç tespit yapmakta fayda var öncelikle. Ekonomiyi en basit haliyle kısıtlı kaynakların etkin dağıtımıyla ilgilenen sosyal bilim dalı olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma dağıtım yanında üretimi de ekleyebiliriz. Etkinlik dışında amaç adil dağılım da olabilir. Etkin dağıtım ve üretimi yeterince büyük ve rekabetçi piyasalarda sağlayan en basit mekanizma fiyat mekanizmasıdır. Bu mekanizmanın *evrimsel açıdan bakıldığında* pek çok piyasada başarılı olarak uygulanabilmesinin nedeni çok basit bir prensip ile çalışması, etkin dağıtım ve üretim için gerekli tüm bilgileri tek bir fiyat ile özetleyebilmesi. Pek çok piyasada bu ve özel mülkiyet hakkı ekonominin çalışabilmesi için yeterli. O nedenle basitlik bence her ekonomik tasarım için en önemli kriter. Bizim çalıştığımız problemler de tüm ekonominin çalışması yanında nispeten daha basit konular. Mesela böbreklerin tahsisatı ya da takası, okullara öğrenci yerleştirilmesi. Ama bir ülkenin ekonomisini düşünecek olursak belki de binlerce konuda tahsisat ve takasın aynı anda yapılması gerekiyor.

Sizin kapitalist olarak nitelendirdiğiniz piyasalarda fiyat mekanizması iyi kötü bu takas ve tahsisatı yerine getirebiliyor, özel mülkiyetle beraber. Binlerce piyasada aynı anda merkezî tahsisat ya da takas yaptırmaya çalışmak hem etkin değil, hem hesaplama açısından imkansız, hem de oyunculara yüklediği yükümlülükler açısından çok zorlayıcı. Örneğin oyuncuların hemen her alandaki tercihlerini merkezî mekanizmalara vermeye çalışmaları hem bunları iletmede hem de tercihlerini hesaplamada inanılmaz bir yük oluşturacaktır. O nedenle büyük bir ekonomik sistemin fiyat mekanizması ve özel mülkiyet olmadan çalışabilmesi bana pek gerçekçi gelen bir yaklaşım değil. Fakat bizim tahsisat ve takas mekanizmalarımız fiyat mekanizmasına ve özel mülkiyet kurallarına destekleyici olarak, mesela adil dağılımın olmazsa olmaz diyebileceğimiz yerlerde kullanılması bence en gerçekçi beklentimiz olabilir. Bunlar sağlık, eğitim, politika, vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili piyasalar olabilirler. Sonuç itibarıyla benim gözümde bizim çalıştığımız alan sosyal adalet konusundaki prensipleri destekleme amacıyla fiyat mekanizması ile özel mülkiyet prensipleri altında çalışan, ana ekonomiye entegre edilebilecek ve destekleme görevi görebilecek bir alan.

Sosyalizmin/komünizmin özünde ('rekabet'ten ziyade) 'kooperasyon'a dayandığını söyleyebiliriz. Meseleye bu açıdan baktığımızda, 'kooperatif' oyun teorisinin sosyalist/komünist iktisatçılar için üzerinde önemle durulması ve dikkatle çalışılması gereken bir alan olduğunu söyleyebilir miyiz? Özü itibarıyla rekabete dayanmayan toplumsal bir sistemin yine de iktisaden etkin (efficient) sonuçlar vermesini sağlamak mümkün olabilir mi? Sizin çalışmalarınızın makro-ekonomi düzeyinde geliştirilmesi, rekabetçi olmayan ama etkin bir ekonomik düzenin kurgulanmasına önayak olabilir mi?

"İşte Nash programı dediğim araştırma programı daha küçük boyutta diyor ki: işbirlikli oyun kurmanın bize sunduğu bu güzel toplumsal sonuçlara ulaşacak işbiriksiz oyunlar tasarlayabilir miyiz? Bunun makroekonomik çevirisi kısaca şöyle: Nasıl toplumsal ve ekonomik kurumlar kurmalıyız ki, toplumsal refahın yanında adil dağılımı ya da komünizmin ya da sosyalizmin başka amaçlarına sadece kendi çıkarını düşünen bireyler bile olsa ulaşsınlar."

Kesinlikle ilk gözlemimize katılıyorum. Zaten daha ilk sorunuzdan beri yanıtlarımla sizi yönlendirmeye çalıştığım konu bu ve bunun toplumsal hedefler ve bireyler arasında yarattığı doğal gerilim. İşbirlikli oyun kuramı ile bir toplum için en faydalı çözümleri formüllememiz mümkün. Hatta yöneylem araştırması alanı bu konuyu irdelemede özellikle hesaplama metodları konusunda 50 yıllık bir birikime

sahip.1950'lerde ekonomi alanından ayrılarak amacını bu tür soruları yanıtlamaya adanmış bir alan. Gerek işbirlikli oyun teorisi, gerekse yöneylem araştırması alanları en şaşah dönemlerini de SSCB'nin dünyadaki en büyük güç olduğu 1960'larda yaşamışlar. Bu da tesadüf değil. Fakat insanların doğasındaki evrimsel süreçlerden kaynaklanan yasama ve hayatta kalma içgüdüleri ister istemez kendi faydalarını optimize etmelerine neden olmakta. Yani işbiriksiz oyun kuramının insanları modelleme biçimi bence en gerçekçi

modelleme şekli. İşte Nash programı dediğim araştırma programı daha küçük boyutta diyor ki: işbirlikli oyun kurmanın bize sunduğu bu güzel toplumsal sonuçlara ulaşacak işbirliksiz oyunlar tasarlayabilir miyiz? Bunun makroekonomik çevirisi kısaca şöyle: Nasıl toplumsal ve ekonomik kurumlar kurmalıyız ki, toplumsal refahın yanında adil dağılımı ya da komünizmin ya da sosyalizmin başka amaçlarına sadece kendi çıkarını düşünen bireyler bile olsa ulaşabilsinler. Bu çözümü çok zor ve karmaşık bir soru, fakat aynı zamanda ekonomi bilimini de gerekli hâle getiren bir soru. Modern komünist ve sosyalist makroekonomistler bence bu bağlamda mekanizma tasarımı alanıyla uğraşan mikroekonomistlerden bir şeyler öğrenebilirler.

Tayfun Sönmez: Bu konuda Utku'nun yanıtına şöyle bir ekleme yapmak istiyorum. Sosyalizmin ve komünizmin savunduğu eşitlik ve adalet prensipleri tabii ki toplumsal açıdan önemi yadsınamayacak olan prensipler. Fakat bu prensipleri uygulamak için "mutlak eşit dağılım" tarzı sistemler desteklediği zaman, insanın bencil yaratılışından kaynaklanan şu tarz çok önemli bir aksaklık ortaya çıkıyor: *Kişiler, çabaları ödüllendirilmediği için, üretimde, toplumsal problemlerin çözümünde vs. gerekli çabayı göstermemeye başlıyorlar. Yetenekli kişiler bu yeteneklerini kullanmamaya ve hatta saklamaya başlıyor. Yani dikkatli tasarımlar yapılmayan durumlar, kişilerin çaba göstermesini büyük ölçüde caydırıcı yönde etkileyebilirler.* Bu da, eşit dağılım esasına dayanan sistemlerde büyük etkinlik eksikliğine sebebiyet veriyor. Aslında bizim alanımız, yani iktisadi tasarım, şu tarz sorulara da çözüm getirmeye çalışıyor: Sistemin verimini, etkinliği azaltmayacak, kişilerin toplum için arzu edilen davranışlarını teşvik edici ve sonuçları da olabildiğince adil olan mekanizmaları nasıl tasarlayabiliriz? Eğer ideal tasarımlar mümkün değilse, bu ideal amaca nasıl yaklaşabiliriz?

ABD'deki akademik ortam giderek daha zor istihdam sağlıyor, ordu ve iş dünyası dışında fazla maddi destek görmüyor. Ülkede artmakta olan yoksulluk ve 2008'de başlayıp sürmekte olan kriz orta ve uzun erimde durumun daha da kötüleşebileceğinin **muştucusu gibi. Bu kısıtlar ve 'destek'leyiciler ile bilimin (özellikle sosyal bilimlerin) insanlık ve dünya için umut kaynağı olması mümkün mü sizce? Ek olarak, ABD'nin gelecek 30 yıl içinde akademi alanındaki küresel liderliğini sürdüreceği kanısında mısınız?**

Utku Ünver: Öncelikle ikinci sorunuzdan başlayayım. *Ben ABD'nin gelecek 30 yılda akademik alandaki küresel liderliğini sürdüreceğine inanıyorum, belki tesiri biraz düşebilir ama liderlik devam eder. Bunun en önemli nedeni dünyadaki en iyi üniversitelerin ABD'de olması, en iyi öğrencilerin doktora için ABD'yi tercih etmesi ve sonrasında genelde ABD'de kalması, ve bunun buradaki üniversitelerde yapıcı bir döngü oluşturmaları.* Hâlâ üniversite eğitimine ABD'de talep çok yüksek, önümüzdeki 10 yılda bunun değişeceğini düşünmek zor. Özellikle beyaz yaka ekonomi ile kavruşan ABD ekonomisinde tekrar mavi yaka ekonomiye dönüşüm bir miktar olsa da, bunun üniversite eğitimine talebi etkileyeceğini düşünmek biraz zor. Bu da ABD üniversitelerinin finansmanının güçlü kalacağına göstergesi çünkü ABD'de üniversite eğitimi paralı ve ücretleri enflasyondan çok daha hızlı artmakta. Büyük olasılıkla bu üniversite eğitimi ücret artış hızı yavaşlayacaktır, fakat üniversitelerin mali krize düşme ihtimalini ben en azından orta vadede çok yüksek bulmuyorum. Bu da hayat imkanları, verilen maaşlar bakımından ABD'de en iyi öğretim üyelerinin kalmasının bir süre daha devam edeceğinin habercisi. Belki Avustralya bu alanda atılım yapabilecek bir ülke. Çin de kendi yurttaşlarını geri çekerek bir atılım başlamış durumda. *Avrupa ekonomisindeki problemlerin yapısal olarak üniversite ve bilim finansmanına da etkisinden dolayı Avrupa üniversitelerinin en azından 10-15 yıl daha kendine gelebileceğini ben düşünmüyorum.*

İlk sorunun yanıtı büyük olasılıkla evet diye özetlenebilir. Bunun önündeki en büyük engel giderek muhafazakarlaşan dünya politik sahnesinde özellikle sosyal bilimle uğraşan bilim insanlarının "politik sol"un hizmetinde gibi görülmesi. Özellikle ABD'de bu politik anlamdaki bilimsel seçicilik, sosyal bilimlerin ve pozitif bilimlerin dünyayı daha iyi yönde ilerletmesine en büyük engel. ABD'den örnek verecek

"Ben ABD'nin gelecek 30 yılda akademik alandaki küresel liderliğini sürdüreceğine inanıyorum, belki tesiri biraz düşebilir ama liderlik devam eder. Bunun en önemli nedeni dünyadaki en iyi üniversitelerin ABD'de olması, en iyi öğrencilerin doktora için ABD'yi tercih etmesi ve sonrasında genelde ABD'de kalması, ve bunun buradaki üniversitelerde yapıcı bir döngü oluşturmaları."

olursak, küresel ısınmanın sol spektrumdaki bilim adamlarının uydurması olarak lanse edilmesi muhafazakar kanatın sevdiği sloganlardan bir tanesiydi bir iki yıl öncesine kadar. Evrim kuramı da başka bir politik bilimsel seçiciliğe güzel bir örnek. Bunun gibi, ekonomi alanında da "sol dogma" olarak algılanan neredeyse kanıtlanmış gerçekler var. Örneğin insanların mutlak refah seviyesinden çok çevrelerindeki insanlarla yaptıkları refah karşılaştırmasında geri planda kalmamaktan mutluluk duymaları ve fayda almaları deneylerle defalarca kanıtlanmış gerçekler. O yüzden gelir dağılımındaki dengesizliklerdeki artışın toplumsal refaha, ekonomik etkinliğe ve sürdürülebilir büyümeye erişmedeki en büyük engellerden bir tanesi olduğunu kabul edip buna karşı önlem alınması "sol dogma"dan daha çok bilimsel gerçeklik olarak kabul edilmesi gereken bir bulgu.

"Ayrıca makalelerin yazımından sonra değerlendirilip basılması aşamasında bile makalede ne demek istendiğini satır aralıklarını okuyan yazarla aynı milliyetten olan insanların anlaması daha kolay."

Akademik dünyada Türkiye kökenli olmanın dezavantajlı bir durum olduğunu düşünüyor musunuz? Bu soruyu hem Türkiye’de çalışmış hem de ABD’de çalışmakta olan akademisyenler olarak yanıtlayabilir misiniz?

Utku Ünver: Evet. Bunun nedeni iki boyutlu; birisi doğrudan Türk olmak ile alakalı, diğeri ise Türkiye’de çalışmış olmakla alakalı. Ekonomi alanında önemli klişelerin olduğunu düşünüyorum. Bunların milliyetle genelde bir alakası olmasa da alan itibarıyla bir ülkeden olan insanların kültürel iletişimde kullanılan dil nedeniyle beraber çalışmada kolaylık yaşayabilecekleri gerçek. Bunun tam tersini düşünenler de olabilir. Fakat bence koyduğum tezin eldeki kanıtları daha fazla. *Ayrıca makalelerin yazımından sonra değerlendirilip basılması aşamasında bile makalede ne demek istendiğini satır aralıklarını okuyan yazarla aynı milliyetten olan insanların anlaması daha kolay.* Dikkat ederseniz kayırmacılıktan bahsetmedim. Ama değerlendirme yapanların da kişisel taraflılıklarının objektif bilimsel değerlendirmeyi etkilemeyeceğini düşünmek biraz fazla naiflik olur. Bunun dışında örnek olma konusu var. Genç kendi ülkesinde 20 yaşına kadar okumuş öğrencilerin kendilerinin elinden tutacak örnek alacakları bir bilim insanı olması önemli. Tüm bunlar bazı ülkelerin bazı alanlara yoğunlaşmasını getirmiş. Mesela oyun teorisi Bob Aumann’ın etkisiyle İsraili bilim adamlarının çok uğraştığı bir alan olmuş. İtalyanlar makroekonomide yoğunlaşmışlar uzun süre sonra oyun teorisine girmişler.

Benden iki-üç kuşak öncesinde Türkiye’ye dönmüş olan Murat Sertel’den ve öğrencisi Semih Koray’dan başka oyun kuramı ile uğraşmış neredeyse tek bir Türk akademisyen yok. Benden bir kuşak öncesinde Faruk Gül. Tayfun’u benden yarım kuşak önce sayıyorum çünkü öğrenci iken doğrudan örnek alabileceğim kadar eski bir akademisyen değil. O nedenle özellikle Tayfun’un kuşağı ve yarım kuşak arkasındaki benim kuşağımı koruyacak kollayacak yol gösterecek oyun kuramcımız çok az. Bilkent mezunuyum. Okulun kuruluşunun dördüncü senesinde mezun oldum. Mezun olduğumda bu okulu dünyada kimse bilmiyordu. Doktorada tamamen şans eseri Pittsburgh’a gidiyorum. Şimdilerde iyi öğrencilerimizin gittiği Stanford’a M.I.T.’ye gitmek sadece bir hayal bizim dönemdeki Bilkentli arkadaşlar için. Yanlış anlaşılmasın, üniversiteye giriş o zamanlar iki aşamalı ve tek bir sıralama vardı, ikisinde de ilk ona girmiş bir öğrenciydim. Yani Türkiye’de kendini kanıtlamış bir öğrenci iken bir anda kendinizi büyük zorluklar içinde buluyorsunuz. Tekrar kendinizi ispatlamak zorunda kalıyorsunuz, alttan yukarılara çıkmaya çalışmakla geçiyor akademik ömrünüzün büyük kısmı. Bu nedenlerle Türk olmanın başlarken çok zorluğunu çektim. Fakat şimdi özellikle Tayfun ile daha önceleri Ahmet Alkan’la başlayıp bizlerle devam eden bir ‘eşleştirme kuramı Türklerin alanıdır’ anlayışı oturmaya başladı. İyi öğrencilerimizin desteklenmesi daha kolay.

Peki ABD dışında çalışmak bu denkleme nasıl giriyor? Ben şanslıydım. Türkiye’de iken çok önemli makaleler üzerinde çalıştım. Bunda Tayfun’un orada olması, Al Roth ile doğrudan temasta olmam önemliydi. *Sonuçta işin gerçeği ABD dışından ABD’deki hakem ve editörlerin yönettikleri dergilerde yayın yapmak çok zor. Bir kere en iyi doktora öğrencilerinin ABD’de iş bulacağı inancı olduğu için, belli başlı 10-15 okul dışındaki okullardan mezun olanlar arasından iyi ekonomist çıkmayacağı anlayışı yaygın olduğu için makalelerinizin içeriğine bakılmaksızın bu imtiyazlı kulüplerin üyesi değilseniz zaten değerlendirmeye çok geriden başlıyorsunuz. Avrupa ve İsrail’deki bazı okullar da ABD’nin yanısıra bu sistemin içindedir.* Bunların dışında olup da iyi dergilerde makale basmak çok zor. İşte böbrek takası gibi bir konuda makale yazıp doğrudan hayat kurtarmaya yardımcı olmak gerekiyor. Ne yazık ki ben ve Tayfun çok küçük bir azınlık içindeyiz. Bir başka zorluk da ister istemez bu sistem dışındaki okullarda bilimsel rekabetin ABD’ye oranla daha düşük olması. Yani birbirini tatlı bir rekabet içinde daha ileri iten, beraber çalışan, birbirlerine bilimsel tartışma ortamı sağlayan ve destek veren aktif bilim insanı kümeleri, Türkiye ve benzeri ülkelerdeki okullarda ABD’deki ortalama bir üniversiteye göre daha az. Bu da Türkiye’deki öğretim üyelerini bir miktar rehavete itmekte ve onları bilimsel yaratıcılıklarını köreltmekte. Yani kırılması zor bir kısır döngüye neden olmakta.

Tayfun Sönmez: Utku’nun da bahsettiği gibi akademik dünyada Türkiye kökenli olmanın bazı dezavantajları oluyor. Fakat bu durumun en önemli sebebi bilimin ve bilim insanının Türkiye’de ciddiye alınmaması, akademik sistemin Türkiye’deki genel durumu yansıtacak şekilde büyük ölçüde ‘ahbap çavuş ilişkisi’ temeline dayanması ve bu durumun da Türkiye kökenli akademisyenleri yıpratmasıdır. Bu durum ayrıca bir de ‘bizden adam olmaz’ havası yaratıp, bizlere ayrıca zarar vermektedir. *2012 Nobel ödülüne ön ayak olan en önemli çalışmaların çoğu Türkiye’de yazılmasına rağmen, bu durum Türkiye’de Prof. Tayfun Sönmez, Prof. Utku Ünver gibi mikro teorisyenlerin Alvin Roth’la makaleler yazmış olması Türkiye iktisat camiası açısından*

2012 Nobel ödülüne ön ayak olan en önemli çalışmaların çoğu Türkiye'de yazılmasına rağmen, bu durum 'Türkiye'de Prof. Tayfun Sönmez, Prof. Utku Ünver gibi mikro teorisyenlerin Alvin Roth'la makaleler yazmış olması Türkiye iktisat camiası açısından sevindiricidir' şeklinde algılanmıştır. Yani malesef yukarıdaki görüşe göre sevinilecek olan durum bizim bir şekilde Alvin Roth ile çalışmayı becermiş olmamız. Ne acıdır ki, bu çalışmalar daha ziyade bizlerin öncülüğünde gelişmiştir.

sevindiricidir' şeklinde algılanmıştır. Yani malesef yukarıdaki görüşe göre sevinilecek olan durum bizim bir şekilde Alvin Roth ile çalışmayı becermiş olmamız. Ne acıdır ki, bu çalışmalar daha ziyade bizlerin öncülüğünde gelişmiştir. Durum böyleyken, çuvaldızı başkasına batırmadan önce kendimize bakmamız gerektiği düşüncesindeyim.

Beğen 0

Tweetle

G+

Paylaşır

19

Kategori: Siyasal İktisat, Söyleşi, Türkiye.

Etiketler: ABD, Ahmet Alkan, akademi, Alvin E. Roth, Atilla Abdulkadiroglu, Avrupa, böbrek takası, David Gale, Faruk Gül, Hurwicz, İsrail, John Nash, kooperatif, Lloyd S. Shapley, Maskin, Murat Sertel, Myserson, Nash, Nash programı, Nobel, ÖSYM, oyun teorisi, Parag Pathak, Scarf, Semih Koray, takas, Tayfun Sönmez, Türkiye, Utku Ünver

Gönderen Serbest Siyasa — 8.Nisan.2013 at 22:41

Yorum Sayısı: 1

Yorumlar için RSS besleme

Bir Cevap Yazın

İsim (gerekli)

E-Posta (gerekli)

Web

Gönder

Yorum eklemeye devam edin

[...] bulunmuşlardı. Biz de Serbest Siyasa olarak bu iki iktisatçı ile bir söyleşi yapmıştık (<http://serbestsiyasa.com/?p=2880>). O söyleşiden çıkan sonuçlardan biri de şuydu: Kooperatif oyun teorisi, yalnızca rekabete [...]

Serbest Siyasa Söyleşileri – Korkut Boratav | Everywhere Taksim — 6 Ağustos, 2013 @ 15:08

© 2011 - 2014 Serbestsiyasa.com

WordPress

Yukarı Çık
Twitter widget by Rimon Habib -
BuddyPress Expert Developer